Konjunkturbarometern Fördjupning

Ny standardiseringsperiod i Konjunkturbarometern

KONJUNKTURINSTITUTET
FLEMINGGATAN 7, STOCKHOLM
REGISTRATOR@KONJ.SE, WWW.KONJ.SE
DNR 2026-437

SAMMANFATTNING

Från och med publiceringen i november 2026 ändrar Konjunkturinstitutet den historiska period som används vid standardiseringen av Konjunkturbarometerns tidsserier och indikatorer. För serier som sträcker sig längre tillbaka än januari 2000 används numera detta datum som startpunkt för standardiseringen i stället för respektive series första observation som tidigare. För serier som börjar senare än januari 2000 används den första observationen som startpunkt.

Standardiseringen visar hur ett aktuellt månadsvärde ska tolkas i förhållande till seriens historiska normalläge. Syftet med förändringen är att få en mer enhetlig och relevant referensperiod. Startåret 2000 innebär en avvägning mellan att använda en tillräckligt lång historik, som omfattar flera konjunkturfaser, och att samtidigt inte låta alltför gamla observationer påverka standardiseringen.

Sammantaget innebär förändringen små justeringar av Barometerindikatorn och sektorernas indikatorer. För byggverksamhet är förändringen något större.

SÅ FUNGERAR STANDARDISERINGEN

Resultaten i Konjunkturbarometern redovisas ofta som nettotal, det vill säga skillnaden mellan andelen positiva och andelen negativa svar på en fråga. Nettotalens nivåer och variation skiljer sig åt mellan frågor och branscher. För att underlätta jämförelser mellan olika serier kan standardisering användas.

Standardiseringen gör serierna jämförbara genom att uttrycka varje värde i förhållande till seriens medelvärde och variation under referensperioden. Beräkningen görs genom att referensperiodens medelvärde dras från observationen och skillnaden divideras med referensperiodens standardavvikelse. Under referensperioden får det standardiserade nettotalet därmed medelvärdet 0 och standardavvikelsen 1.

$$S_t = \frac{N_t - \bar{N}}{\sigma_N}$$

S_t: standardiserat nettotal vid tidpunkt t.
N_t: nettotal vid tidpunkt t.
$\bar{N}$: medelvärdet för nettotalen under referensperioden.
σ_N: standardavvikelsen för nettotalen under referensperioden.

Indikatorerna beräknas sedan som medelvärdet av de ingående standardiserade frågorna, till exempel

$$X_t = \frac{S_t^1 + S_t^2 + S_t^3}{3}$$

S_t^f: standardiserat nettotal för fråga f vid tidpunkt t.
X_t: medelvärdet av standardiserade nettotal för de frågor som ingår i indikatorn.

I indikatorerna för tillverkningsindustrin, handeln och tjänstesektorn ingår tre frågor vardera. I indikatorn för byggverksamhet ingår två frågor och i hushållsindikatorn fem. Formeln ovan justeras på motsvarande sätt.

Därefter standardiseras indikatorerna ytterligare en gång och resultatet multipliceras med 10 och adderas till 100. Ett värde på 100 motsvarar då referensperiodens medelvärde och 10 enheter motsvarar en standardavvikelse.

$$I_t = 100 + 10 \cdot \frac{X_t - \bar{X}}{\sigma_X}$$

I_t: indikatorns värde vid tidpunkt t.
X_t: det underliggande värdet vid tidpunkt t.
$\bar{X}$: medelvärdet för den underliggande serien under referensperioden.
σ_X: standardavvikelsen för den underliggande serien under referensperioden.

De standardiserade värdena används också för att beskriva stämningsläget med fem lägestecken: mycket starkare än normalt (++), starkare än normalt (+), normalt (=), svagare än normalt (–) och mycket svagare än normalt (– –). Lägestecknet visar alltså hur läget förhåller sig till det historiska normalläget, inte om utvecklingen har gått upp eller ner sedan föregående månad.

EN MER ENHETLIG REFERENSPERIOD

Hittills har varje serie jämförts med hela sin tillgängliga historik. De flesta serier börjar 1996, då Konjunkturbarometern övergick från att vara en kvartalsundersökning till att bli en månadsundersökning. Andra serier har tillkommit senare[1] medan några kvartalsserier börjar så tidigt som andra kvartalet 1964. Det innebär att normalläget har beräknats utifrån olika historiska perioder.

Från och med publiceringen i november 2026 används i stället januari 2000 som startpunkt för beräkningen av medelvärde och standardavvikelse. För serier som börjar senare används den första observationen som startpunkt, precis som tidigare.

När referensperioden ändras får ett oförändrat nettotal ett annat standardiserat värde. Det kan påverka hur stämningsläget klassificeras.

Det beräknas en standardiserad serie för hela den tillgängliga tidsserien även fortsättningsvis, inklusive observationerna före 2000. Skillnaden är att alla värden jämförs med medelvärdet och standardavvikelsen för den nya referensperioden. För indikatorerna är medelvärdet därför 100 under referensperioden, men det behöver inte vara 100 för hela serien om den börjar före 2000.

SMÅ FÖRÄNDRINGAR I SEKTORERNAS INDIKATORER EFTER BYTET AV STANDARDISERINGSPERIOD

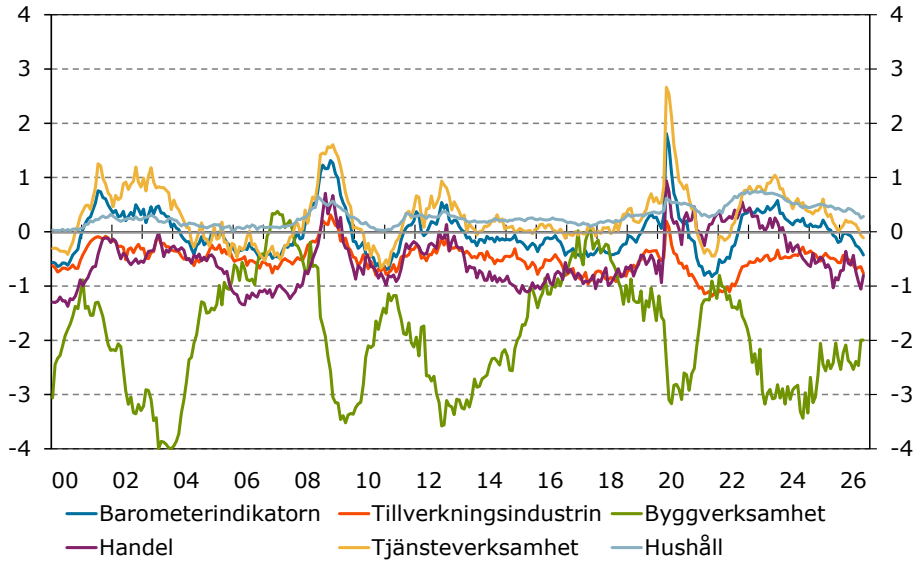
Diagram 1 visar hur Barometerindikatorn och sektorernas indikatorer påverkas när referensperioden börjar i januari 2000 i stället för vid respektive series historiska startpunkt. För Barometerindikatorn och de flesta sektorers indikatorer är skillnaderna små och oftast mindre än 1 enhet, det vill säga 0,1 standardavvikelse. Bytet av referensperiod har därför endast en liten påverkan på indikatorernas nivåer och den övergripande konjunkturbilden.

[1] Det rör sig både om branscher som börjat undersökas senare och nya frågor som tillkommit senare.

Under vissa perioder är skillnaderna större, bland annat kring finanskrisen och pandemin. För tjänstesektorn uppgår avvikelsen då till drygt 2 enheter.

Diagram 1 Barometerindikatorn och andra sektorindikatorer

Skillnad i enheter

Anm. Skillnaden har beräknats som värdet med den nya referensperioden minus värdet med den gamla.

För byggverksamhet ligger skillnaden däremot oftast under noll, vilket innebär att indikatorn med den nya referensperioden är något lägre än med den gamla. Under flera perioder uppgår skillnaden till omkring –4 enheter. Orsaken är att de genomsnittliga nettotalen för de två frågor som ingår i indikatorn är mer positiva när referensperioden börjar i januari 2000 än när den börjar i februari 1996.[2] För övriga sektorer är skillnaderna i regel små och utvecklingen över tid är i huvudsak densamma oavsett referensperiod.

I bilagan jämförs indikatorerna beräknade med den nya respektive den tidigare referensperioden. Där framgår också tydligt att effekten är störst för byggverksamheten, där den nya referensperioden under de senaste åren ger ett svagare stämningsläge.

ETT EXEMPEL PÅ NÄR REFERENSPERIODEN KAN SPELA STOR ROLL

Frågan om brist på yrkesarbetare i tillverkningsindustrin visar hur valet av referensperiod kan påverka tolkningen av resultaten. Serien visar andelen företag som uppger brist och sträcker sig tillbaka till andra kvartalet 1964.

För hela perioden uppgår den genomsnittliga andelen företag som uppger brist till knappt 27 procent. Från och med första kvartalet 2000 är genomsnittet drygt 19 procent (se diagram 2). Även spridningen är mindre under den senare perioden.

[2] Antalet anställda (kommande 3 månaderna) och Orderstock (nuläge).

För hela perioden är standardavvikelsen drygt 17 procentenheter, jämfört med knappt 9 procentenheter för perioden från och med första kvartalet 2000.

Det lägre medelvärdet från 2000 gör att samma observation ligger längre över normalläget. Täljaren i första ekvationen blir alltså större. Den lägre standardavvikelsen förstärker skillnaden ytterligare. Variationer i utfallet får därför också större genomslag i den standardiserade serien eftersom nämnaren i den första ekvationen är lägre.

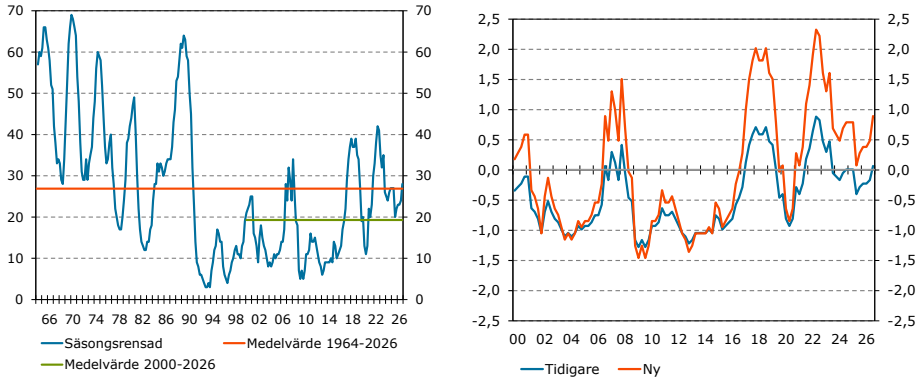
I oktobermätningen 2026 uppgav 28 procent av företagen att de hade brist på yrkesarbetare. Med hela serien som referens ligger utfallet nära medelvärdet och får det standardiserade värdet 0,1, vilket motsvarar ett normalt läge.

Med perioden från 2000 som referens ligger samma kvartalsvärde tydligare över medelvärdet och får värdet 0,9. Det motsvarar en större brist än normalt och ligger på gränsen till en mycket större brist än normalt, där gränsvärdet är 1,0 (se diagram 3). Den uppmätta andelen är densamma, men framstår som betydligt högre i förhållande till normalläget när den senare referensperioden används.

Exemplet visar alltså varför en lång historik inte alltid ger samma bild av normalläget som en senare referensperiod.

Diagram 2 och 3 Bristen på yrkesarbetare i tillverkningsindustrin

Säsongsrensade värden (vänster diagram) och standardiserade värden (höger diagram)

Diagrambilaga

Diagram 4 Barometerindikatorn

Index

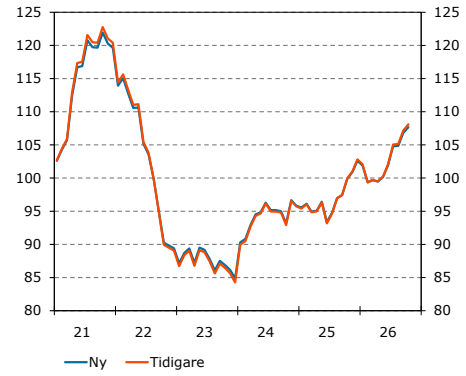

Diagram 5 Tillverkningsindustrin

Index

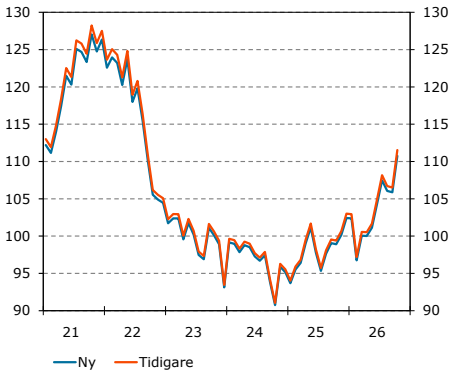

Diagram 6 Byggverksamhet

Index

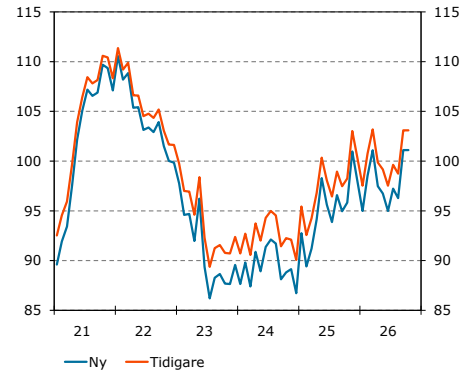

Diagram 7 Handel

Index

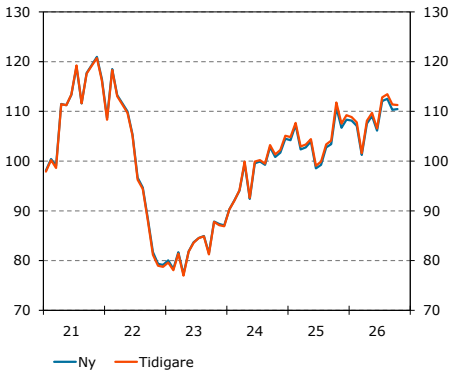

Diagram 8 Tjänsteverksamhet

Index

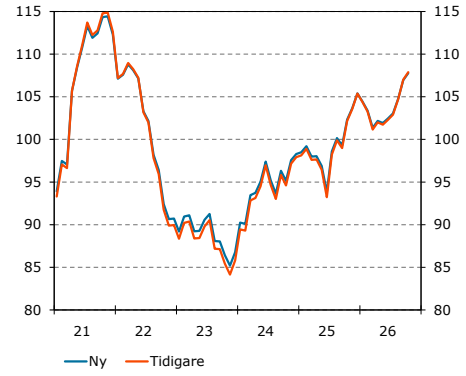

Diagram 9 Hushåll

Index

